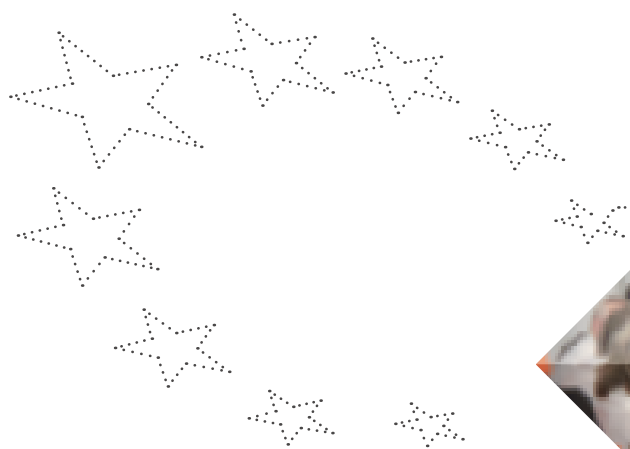

..... *Zinātne aizsargā patērētāju*

no lauka līdz pusdienu šķīvim .....

EFSA — zinātnē balstīta organizācija, kas aizsargā un informē patērētājus

■ Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestāde (*EFSA*) sniedz neatkarīgas augsta līmeņa zinātniskas konsultācijas, lai palīdzētu politikas veidotājiem pieņemt pamatotus lēmumus par riska veidiem, kas saistīti ar pārtiku. *EFSA* ir ļoti svarīga Eiropas Savienības (ES) iestāžu sistēmas daļa, kas pasargā patērētājus, dzīvniekus un apkārtējo vidi no riska, kas saistīts ar pārtikas apriņķi. *EFSA* galvenā darbība ir vērsta uz riska zinātnisku novērtēšanu — tā ir lietišķo zinātņu

joma, kura ietver zinātnisku datu un pētījumu pārbaudi, lai novērtētu dažādus riska veidus. Iestādei ir arī nozīmīga loma savlaicīgā, skaidrā un jēgpilnā ieteikumu nodošanā galvenajiem sadarbības partneriem, ieinteresētajām pusēm un sabiedrībai kopumā, palīdzot iedibināt saikni starp zinātni un patērētājiem.

Eiropas sadarbība pārtikas nekaitīguma nodrošināšanā

■ 2002. gadā, pēc vairākiem ar pārtiku saistītiem brīdinājumiem, kas ietekmēja cilvēku veselību un satricināja sabiedrības pašāvēību, ES pieņēma pārtikas aprites tiesību aktu (Regula (EK) Nr. 178/2002), izveidojot visaptverošu ietvaru ES zinātnē balstītai pārtikas apriti regulējošai sistēmai. Galvenie elementi bija riska novērtēšanas un riska pārvaldības funkcionāla nodalīšana, un *EFSA* izveidošana, uzsvērt zinātnisko izcilību, neatkarību, atvērtību, caurskatāmību un atsaucību, kas vēl arvien ir *EFSA* galvenās vērtības. *EFSA* pārņēma riska novērtēšanas funkcijas, savukārt ES riska veidu pārvaldītāji (Eiropas Komisija, Eiropas Parlaments un ES dalībvalstis) paturēja kontroli pār reglamentējošo lēmumu pieņemšanu, politiku un profilaksi, kā arī kontroles pasākumiem.

Svarīgākais šīs sistēmas aspekts ir aktīva iesaistīšanās un sadarbība ar ieinteresētajām pusēm un partneriem gan Eiropas, gan katras valsts līmenī. Izmantojot konsultatīvo forumu, *EFSA* cieši sadarbojas ar valstu pārtikas nekaitīguma iestādēm, veicot zinātniskus, datu apkopošanas un pārraudzības, kā arī informēšanas pasākumus. Iestāde arī regulāri organizē tikšanās ar organizācijām, kas pārstāv patērētājus, nozari, vides aizsardzības NVO un citām ieinteresētajām pusēm, lai veicinātu to iesaistīšanos un izpratni par *EFSA* darbu.

PĀRTIKAS APRĪTE — NO LAUKA LĪDZ PUSDIENU ŠĶĪVIM

Eiropas pārtikas aprīte nepārtraukti attīstās, un EFSA uzdevums ir paplašināt savu darbību, lai aptvertu visas jomas, kas saistītas ar pārtikas aprītes nekaitīgumu: ar pārtiku saistītas slimības, indīgas vielas, dzīvnieku veselību un labturību, augu aizsardzību, pārtikas ražošanu un izplatīšanu, inovācijas pārtikas nozarē un citas. Šobrīd EFSA sniegtās konsultācijas ir par pamatu daudziem riska pārvaldītāju izstrādātiem tiesību aktiem, lai pasargātu Eiropas patērētājus no pārtikas riska veidiem — sākot no lauka un ražotnes līdz pārtikas nonākšanai uz šķīvja.

Lauks un saimniecība

Augu aizsardzība

■ Lauksaimniecības kultūras nodrošina lielāko daļu pārtikas un barības krājumu. EFSA palīdz aizsargāt patērētājus, sniedzot zinātniskas konsultācijas, kas ir tiesību aktu pamatā attiecībā uz pesticīdu un citu augu aizsardzības līdzekļu drošu izmantošanu. Iestāde ir palīdzējusi ES izvērtēt simtiem aktīvo vielu, ko izmanto pesticīdu ražošanā, un palīdzējusi izveidot zinātniski pamatotus ierobežojumus pieļaujamajam vielu atlieku daudzumam Eiropā. EFSA zinātnieki arī novērtē risku, ko kaitēkļi un nezāles var nodarīt augu veselībai, tostarp lauksaimniecības kultūraugiem, kā arī apkārtējai videi.

Dzīvnieki

■ Produktīvo dzīvnieku (piemēram, liellopu, vistu un cūku) veselība un labturība selekcijas, audzēšanas, transportēšanas un nokaušanas

laikā var būtiski ietekmēt cilvēku veselību. EFSA novērtē dzīvnieku turēšanas apstākļu ietekmi uz dzīvnieku un cilvēku, tostarp nozarē strādājošo, veselību.

Aptuveni 75 % jauno slimību, kas skārušas cilvēkus kopš 2000. gada, ir cēlušas no dzīvniekiem vai to izcelsmes produktiem. Tā dēvētās “antropozoonozes” ir slimības, ko dzīvnieki var pārnest cilvēkiem, tostarp ar pārtiku. EFSA zinātniskās konsultācijas, datu apkopošana un uzraudzība ir sniegusi lielu ieguldījumu Eiropas Savienības centienos kontrolēt un samazināt tādu baktēriju kā *Salmonella* un *Campylobacter* klātbūtni, kuras var inficēt pārtiku, ja tās atrodas dzīvniekos. Rezultātā piecu gadu laikā uz pusi — līdz 100 000 — ir samazinājies cilvēku saslimšanas gadījumu skaits ar salmonelozi, būtiski palielinot patērētāju aizsardzību no slimībām, kas saistītas ar pārtiku.

EFSA arī vērtē dzīvnieku barības nekaitīgumu, kas ir svarīgi gan dzīvnieku veselībai, gan vides aizsardzībai, gan dzīvnieku izcelsmes pārtikas nekaitīgumam. Kopš *EFSA* izveidošanas 2002. gadā lestādes riska novērtēšanas un uzraudzības darbs ir bijis nepārtraukts un pamatīgs atbalsts pastāvīgajam riska pārvaldības darbam, kura rezultātā liellopu GSE gadījumu skaits visā ES samazinājies no vairākiem tūkstošiem 21. gadsimta pirmajos gados līdz 44 — 2010. gadā.

Vide

■ *EFSA* ir jāpievērš aizvien lielāka vērība pārtikas aprites iespējamai ietekmei uz augu un dzīvnieku dabiskās vides bioloģisko daudzveidību. Lestāde, piemēram, novērtē ģenētiski modificētu lauksaimniecības kultūru, lauksaimnieku lietoto pesticīdu un lopbarības piedevu ietekmi uz vidi. *EFSA* arī novērtē iespējamo vides piesārņojuma risku cilvēku un

dzīvnieku veselībai. Gaisu, augsni, ūdeni un augus var saindēt vides piesārņojums un dažādas vielas, piemēram, metāli augsnē vai atsevišķu sēņu sugu radītie toksīni. Tāpat to var radīt arī cilvēku darbība, piemēram, rūpnieciskās emisijas vai automobiļu izplūdes gāzes. Cilvēki ar tām var saskarties gan apkārtējā vidē, gan uzņemot piesārņotu pārtiku vai ūdeni. To uzkrāšanās organismā laika gaitā var radīt negatīvu ietekmi.

No uzņēmuma līdz pusdienu šķīvim

Pārvadāšana un uzglabāšana

■ Pārtikas ražošanas izejvielas vai dzīvnieki un to kautķermeņi pārvadāšanas un uzglabāšanas laikā ir pakļauti iespējamam bioloģisko infekciju un ķīmiskā piesārņojuma riskam. Piemēram, kravas konteineros var būt ķīmisku vielu atliekas no iepriekšējām kravām transportlīdzekļos, kas pārvadā pārtikas eļļas un taukus. *EFSA* novērtē šādu piesārņojumu risku no saskarsmes, piemēram, ar tehniku, transporta līdzekļiem un iepakojuma materiāliem, un sniedz zinātniskas konsultācijas riska pārvaldītājiem par veicamajiem pasākumiem, lai šos riskus samazinātu.

Pārtikas sagatavošana un ražošana

■ Eiropā pārtikas nozare tiek regulēta ar mērķi pasargāt patērētājus no iespējamām ar pārtiku un lopbarību saistītiem riska veidiem, bet uzņēmumiem ir arī inovāciju iespējas. Iestāde novērtē reglamentēto pārtikas sastāvdaļu nekaitīgumu, piemēram, piedevas, aromatizētājus, fermentus un uzturvielas, lai atbalstītu riska pārvaldītājus, kas pieņem lēmumu par šo vielu izmantošanu pārtikai. Piemēram, *EFSA* ir novērtējusi tūkstošiem pārtikā izmantotu aromatizētāju, un līdz 2020. gadam ir plānots pabeigt visu to pārtikas

piedevu pārskatīšanu, kas bijušas atļautas līdz 2009. gadam. *EFSA* zinātniskās konsultācijas sniedz riska pārvaldītājiem informāciju, kas nepieciešama lēmumu pieņemšanā par šo sastāvdaļu nekaitīgumu un atļautajiem izmantošanas veidiem; dažos gadījumos daži aromatizētāji un pārtikas piedevas tikušas izņemtas no ES tirgus tieši *EFSA* darba rezultātā. Iestāde arī novērtē pārtikas ražošanas procesu

nekaitīgumu (piemēram, pārtikas iepakojšanai izmantotās plastmasas pārstrādi) un pārtikas rūpniecībā izmantoto apstrādes līdzekļu nekaitīgumu.

Inovācijas pārtikas nozarē

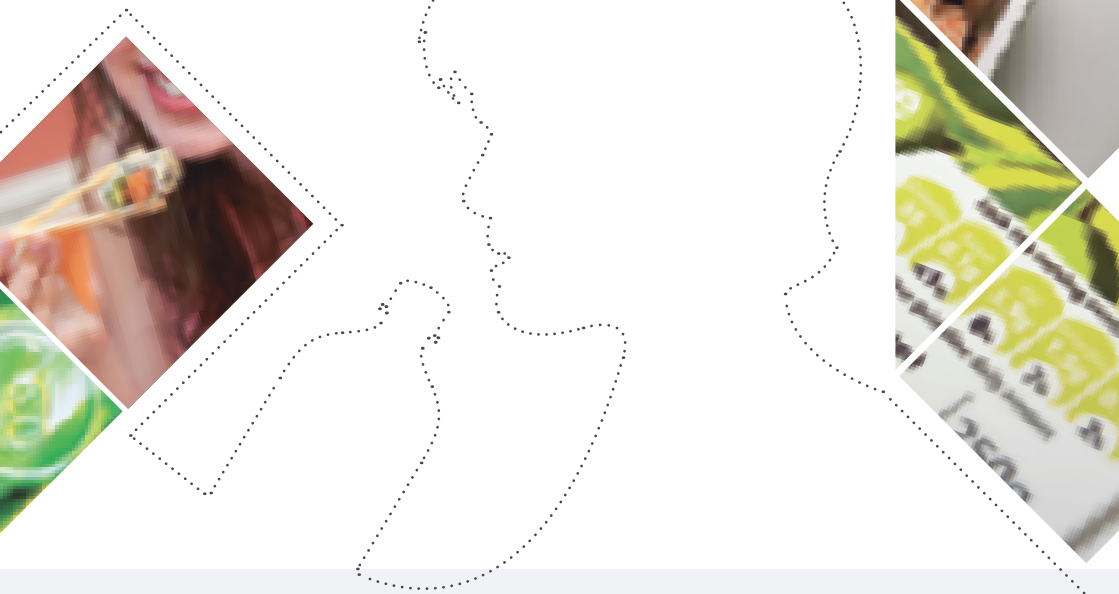
■ Šobrīd patērētāji pārtikas jomā izvēles, kvalitātes, cenas, uzturvērtības un arī pieejamības ziņā ir daudz prasīgāki nekā pirms vienas paaudzes. Pārtikas nozare reaģē uz šādām prasībām attiecībā uz produktiem un informāciju ar inovācijām, izmantojot jaunas sastāvdaļas, tehnoloģijas un pārtikas produktus, kā arī ar to saistīto saziņu. Kā Eiropas pārtikas nekaitīguma uzraugs *EFSA* kopā ar Eiropas un valstu līmeņa partneriem ir tieši iesaistīta šādu inovāciju nekaitīguma un dažkārt arī iedarbības novērtēšanā.

ES tiesību aktos ir noteikts, ka, piemēram, biotehnoloģijas jomā *EFSA* ir jāizveido salīdzinoša risku novērtējuma pieeja, lai noteiktu iespējamo ģenētiski modificēto (ĢM)

lauksaimniecības kultūru vai dzīvnieku ietekmi, salīdzinot to ar tradicionālajiem ģenētiski nemodificētiem ekvivalentiem. Iestāde ir arī sniegusi zinātniskas konsultācijas par klonēšanu un jauniem pārtikas veidiem, bet šobrīd vairāku pārtikas nozares produktu, tostarp pārtikas piedevu un pārtikas iepakojuma, riska novērtējuma ietvaros novērtē nanotehnoloģijas.

Norādes par pārtikas uzturvērtību vai veselīgumu var saturēt informāciju, kas palīdz patērētājiem izvēlēties veselīgu uzturu. *EFSA* novērtē šādu norāžu zinātnisko pamatojumu, lai palīdzētu nodrošināt, ka tās nav maldinošas. Līdz 2012. gada beigām *EFSA* bija izvērtējusi vairāk nekā 3000 veselīguma norāžu.

Pārtikas patēriņš

■ Visa *EFSA* darba pamatā ir milzīgais progress, kas sasniegts pārtikas patēriņa tendenču un ieradumu informācijas apkopošanas jomā. *EFSA* pastāvīgi palielina atbalstu datu apkopošanai un cita veida zinātniskai sadarbībai ar dalībvalstīm, 2012. gadā šim darbam atvēlot vairāk nekā deviņus miljonus eiro. Šis progress palīdz labāk saprast, ko ēdam, sniedzot informāciju *EFSA* gan par pārtikas nekaitīguma jomā, gan saistībā ar konsultācijām par uzturu, diētu un veselību.

EFSA pētnieciskā darbība palīdz arī izstrādāt ieteikumus par uzturvērtību; uzturvielu un enerģijas uzņemšanas atskaites vērtību noteikšanā tiek ņemti vērā jaunākie pētījumi, un tas palīdz dalībvalstu iestādēm izveidot

uztura ieteikumus un sniegt praktiskus veselīga uztura padomus.

Pēdējās desmitgadēs ir radīts daudz jaunu materiālu un produktu, kas izmantojami pārtikas iepakojuma, konteineru, tvertņu un trauku ražošanai. Iestāde novērtē iespējamās riska veidus, kas saistīti ar plastmasas, papīra, aktīvu un vielu, iespiedkrāsu un sveķu izmantošanu materiālos, kuri nonāk saskarsmē ar pārtiku, tostarp pārstrādātos materiālos, pirms tos atļauts lietot ES.

Kā **EFSA** darbojas

■ *EFSA* pārvalda neatkarīga valde, kuras locekļus iecel, lai tie darbotos sabiedrības interesēs, nepārstāvēt nevienu valdību, organizāciju vai nozari. Valde, kuru veido 15 locekļi, pieņem *EFSA* budžetu un apstiprina gada darba plānu. *EFSA* izpilddirektors ir iestādes likumīgais pārstāvis. Viņš(-a) ir atbildīgs(-a) par iestādes ikdienas darbību, darbiniekiem un ikgadējā darba plāna izveidi, konsultējoties ar Eiropas Komisiju, Eiropas Parlamentu un ES dalībvalstīm.

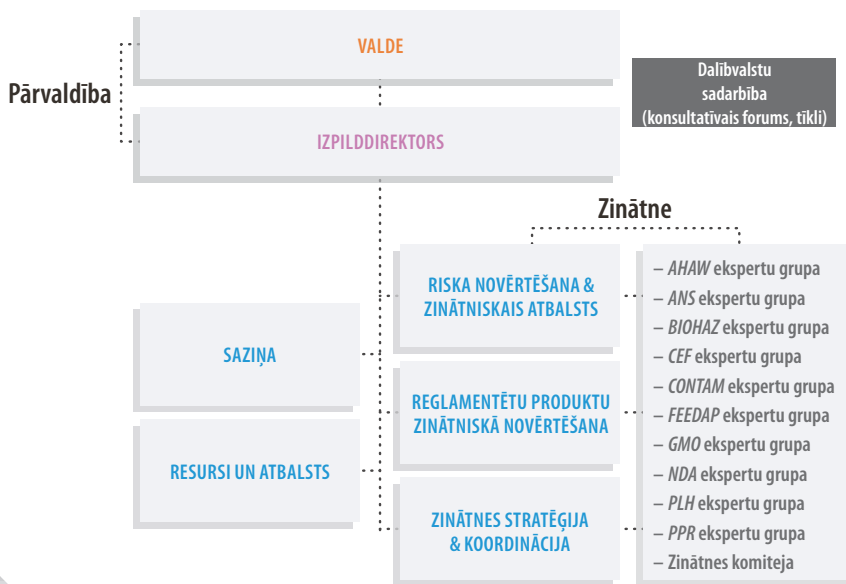
EFSA zinātnisko darbu vada Zinātnes komiteja, un tās 10 ekspertu grupas veido vadošie attiecīgās nozares zinātnieki. Ja ir nepieciešamas specifiskākas zināšanas, darba grupās papildus piedalās arī pieaicināti eksperti. Zinātnes komiteja sniedz padomu par pārnazaru jautājumiem, bet ekspertu grupas veic riska novērtējumu un sniedz ekspertu padomus dažādās jomās:

- **piedevas un produkti vai vielas dzīvnieku barībā;**
- **dzīvnieku veselība un labturība;**
- **bioloģiskie apdraudējumi, tostarp ar GSE-TSE saistītie riski;**

- **piesārņojums pārtikas aprītē;**
- **diētiski produkti, uzturs un alerģijas;**
- **pārtikas piedevas un uzturvielas, kas pievienotas pārtikai;**
- **materiāli, kas nonāk kontaktā ar pārtiku, fermenti, aromatizētāji un apstrādes līdzekļi;**
- **ģenētiski modificēti organismi;**
- **augu veselība;**
- **augu aizsardzības līdzekļi un to atliekas.**

EFSA ekspertu zinātniskie ieteikumi ir kolektīvu apspriežu un lēmumu rezultāts, un visiem dalībniekiem ir vienādas balsttiesības. Turklāt *EFSA* ir izveidojis atbilstošu iekšējo mehānismu un darba procesu kopums, lai nodrošinātu tās zinātniskā darba neatkarību, tostarp prasība iesniegt interešu deklarāciju.

EFSA trīs zinātnisko nodaļu augsti kvalificētais personāls atbalsta šīs grupas un arī pats veic novērtējumu dažās jomās, piemēram, veicot salīdzinošo novērtējumu par aktivajām vielām pesticīdos. Kopā ar valstu partneriem *EFSA* personāls arī veic lielu ieguldījumu datu vākšanas un uzraudzības saskaņošanas un apjoma paplašināšanas jomā, piemēram, par

pārtikas patēriņu, zoonozēm, pesticīdiem, piesārņojumu, kas kopumā uzlabo EFSA risku novērtējumu.

Iestāde darbojas saskaņā ar tās zinātnisko stratēģiju, vienlaikus ņemot vērā arī starptautisko zinātnes attīstību, kas ietver jaunu risku novērtējumu metodes un sasniegumus, pateicoties ekspertu zināšanām un saitēm ar zinātniskajiem tikliem, kā arī pārtikas drošuma aģentūrām visā pasaulē.

Informējot par dažādiem riska veidiem, EFSA cenšas veicināt izpratni un izskaidrot

zinātniskās novērtēšanas nozīmi. Kā noteikts saziņas stratēģijā, iestāde to veic, analizējot sabiedrības uztveri par risku, kas saistīts ar pārtiku un paskaidrojot, kā arī informējot par riska veidiem pārtikas aprītē. Sadarbība ar galvenajiem dalībniekiem, tostarp valstu iestādēm, ieinteresētajām pusēm palīdz EFSA nodot šo ziņu dažādām mērķauditorijām. Iestāde veicina arī saskaņotu ziņojumu nodošanu, koordinējot saziņu ar citām riska novērtēšanas iestādēm un riska pārvaldītājiem, piemēram, Eiropas Komisiju un ES dalībvalstīm.

